

ОГЛЯД ЛИСТІВ ЯК ЖАНР ПАРТИЦИПАРНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Олена Кузнецова

*Національний університет “Львівська політехніка”,
вул. Степана Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна*

У статті розкрито актуальність оглядів листів до редакції в партиципартній журналістиці, їх роль, значення, сучасні особливості, види та роботу над листами для їх огляду.

Ключові слова: огляд листів до редакції, види оглядів листів, партиципартна журналістика, панорамування.

Націленість оглядів листів на встановлення зворотного зв'язку з читачем і, відповідно, на демократизацію мас-медійної комунікації дають змогу говорити про відповідність цього жанру меті і завданням партиципартної журналістики.

Сучасні редакції, що нехтують листами до редакції, увагою аудиторії до преси, теле-, радіопередачі як “зворотнім зв'язком”, приречені на падіння тиражів, рейтингів і закриття. Огляд листів у багатьох редакціях – забутий жанр. Однак є передові редакції, журналісти яких розуміють роль і значення оглядів листів, де вміють використовувати Інтернет-технології, що спрощують і прискорюють комунікування і є новим об'єктом огляду цього жанру. Все це зумовлює **актуальність** піднятої теми. **Мета** статті – показати, як сьогодні ефективно використати огляди листів для “зворотнього зв'язку”, зростання популярності, рейтингів і тиражів ЗМІ. **Завдання:** з'ясувати поняття огляду листів та партиципартної журналістики, предмет, призначення, функції, особливості, мету, види, методи та методику створення сучасних оглядів листів.

Проблеми партиципартної журналістики як журналістики співучасті та громадянської журналістики вперше підняв І. М. Дзялошинський у статті “Категорії і парадигми журналістської діяльності”, що опублікована в книзі “Основні поняття теорії журналістики” (1993 р.). Термін “партиципартна журналістика” ввела І. Д. Фомічова в докторському дисертаційному дослідженні “ЗМІ як партиципартні комунікації” (2002 р.). О. І. Морозова захистила кандидатську дисертацію “Специфіка партиципартної комунікації в регіональних ділових виданнях” (2011 р.), написали статті О. Н. Іванішева “Роль партиципартної журналістики в формуванні регіональної ідентичності” (2013 р.), Н. Єрьоменко “Діалогові стосунки в діяльності міської газети” (2011 р.) та ін.

Суть партиципартної журналістики полягає у партнерських стосунках, де однаково значимість має кожний учасник комунікації: журналісти й аудиторія засобів масової комунікації.

В умовах інформаційної війни, економічної кризи постійний діалог між засобами масової інформації й аудиторією є одним із способів зняття напруги у суспільстві й розв'язання соціальних проблем, виховання громадянської активності для розбудови

громадянського суспільства, що зумовлює використання в ЗМІ жанрів партиципарної журналістики, коли журналісти й аудиторія ЗМІ спільно беруть участь у творенні його контенту й розбудові демократичного суспільства. До таких жанрів можна віднести діалогові жанри, зокрема, інтерв'ю, коментар, а також огляд листів.

В умовах конкуренції, коли ЗМІ борються за аудиторію, участь читачів у обговоренні проблем сучасності, обнародування матеріалів мас-медіа – це шлях до успішної діяльності, збільшення тиражу періодики й рейтингу радіо, телепередач. Листи в редакцію – це свідчення довіри аудиторії, ними треба пишатися і всіляко використовувати в журналістській роботі. Щоб підтримувати інтерес авторів листів та інших читачів, слухачів, глядачів до ЗМІ, журналісти використовують огляд листів до редакції як один із жанрів взаємодії редакцій з аудиторією мас-медіа, жанрів журналістики співучасті або партиципарної журналістики [3; 4], що діє в двосторонньому режимі: інформація ЗМІ надходить аудиторії, а вона надсилає традиційні чи електронні листи, коментарі до редакції, які використовують у різних жанрах і, зокрема, в огляді листів.

Ідея партиципарної комунікації в ЗМІ як комунікації, що заснована на принципі можливості доступу громадськості до розповсюдження інформації в засобах масової інформації, є особливо актуальною і практично значимою в країнах, що не лише проголосили курс на євроінтеграцію, а й використовують мас-медіа для демократичних перетворень у суспільстві.

Сучасне інтерактивне спілкування журналістів зі своєю аудиторією за допомогою Інтернет-технологій, зокрема, електронної пошти, блогів, форумів, коментарів на сайтах редакцій, що використовують для написання оглядів листів, сприяє професійній впізнаності авторів, допомагає ініціативним, небайдужим журналістам стати організаторами соціального діалогу, сприяє популярності ЗМІ. І водночас дає підстави стверджувати, що з'явилися нові дочірні жанри огляду листів у традиційних ЗМІ: огляди електронної пошти, а в Інтернет-ЗМІ – огляди блогів, огляди форумів, огляди коментарів.

Поняття, предмет, призначення, функції огляду листів

Огляд листів, як і кожний жанр, має свої особливості, характерні ознаки. Дослідник М. С. Черепанов вважає, що жанри різняться характером об'єкта, конкретним призначенням, функціями, масштабом охоплення дійсності і способом відображення і визначаються не якоюсь однією з цих ознак, а всіма ознаками в їх сукупності [6; 13–17].

Огляд листів деякі дослідники 50–70-х рр. ХХ ст. помилково трактували як різновид публіцистичного огляду [2, 147]. Спробуємо довести, що огляд листів має свій предмет дослідження, відмінний від публіцистичного огляду, свою мету, завдання, масштаби і метод відтворення дійсності.

У публіцистичному огляді об'єктом пізнання є факти, події дійсності. В огляді листів автор має справу з відтвореною в листах, а не безпосередньою дійсністю. Журналіст, який пише огляд листів, має “подвійне” завдання: вивчити одну й ту ж проблему в листах читачів і в реальності, тоді як перед автором публіцистичного огляду стоїть одне завдання: дослідити проблему на фактах і подіях дійсності.

Різняться огляд листів і публіцистичний огляд призначенням. Огляд листів не лише відтворює факти і події з листів, аналізує їх, а й відтворює думки, оцінки авторів

щодо них, розкриває причини своєрідності мислення, особливості оцінок, настроїв і переживань авторів листів, щоб показати громадську думку, підтримати інтерес до свого ЗМІ. Відповідно публіцистичний огляд відтворює реалії і дає їм власну авторську оцінку, а не оцінку, засновану на листах до редакції. Огляди листів дають уявлення про інтереси, запити, наміри, ставлення читачів, слухачів, глядачів до проблеми. Огляд листів є жанром співучасті, в ньому відтворені думки авторів листів до редакції і думки журналіста.

Публіцистичний огляд має ширший масштаб охоплення дійсності, висновків, узагальнень щодо області, краю, держави, що залежить від масштабів розповсюдження ЗМІ. Огляд листів може висвітлювати життя, проблеми окремих людей, групи, колективу і містити їхні судження як відтворення громадської думки в масштабах “географії” надходження листів до редакції, що завдяки Інтернет-технологіям сьогодні значно розширилася і не обмежена “географією” розповсюдження преси чи прийняття сигналу телебачення чи радіомовлення.

У публіцистичному огляді й в огляді листів той самий тип відтворення – оглядовий метод. Однак вони різняться *предметом панорамування*. В огляді листів – це відтворена в листах дійсність й відтворені думки авторів листів та журналіста. У публіцистичному огляді автори панорамують реальні події, факти і свої думки.

Отже, огляд листів і публіцистичний огляд за всіма чотирма ознаками, що характеризують ці жанри, відрізняються один від одного. Тому огляд листів є самостійним оглядовим жанром.

Роль, мета і значення огляду листів

В умовах розбудови громадянського суспільства огляд листів є засобом зондування масової свідомості, виявлення тенденцій, громадської думки, орієнтирів соціальних груп, а також посередницьким засобом контакту аудиторії, редакції й тих, про кого йде мова в листах. Водночас огляд листів є жанром, що сприяє просуванню періодичного видання на ринку преси. Все це зумовлює мету огляду листів до редакцій – підтримувати зв’язок з аудиторією, осмислювати народні потреби, запити, настрої.

З демократичними перетвореннями в Україні змінився зміст, характер листів і їх оглядів. Якщо у радянські часи більшість листів до редакцій мала характер прохань і скарг, що притаманно для тоталітарних держав, то нині листи ставлять гострі політичні, соціальні, економічні проблеми, містять яскраво виражену позицію автора, конструктивні й радикальні пропозиції. Це якісно вплинуло на характер і зміст оглядів листів. Сьогодні в оглядах листів порушують раніше заборонені політичні теми, нові соціальні проблеми. Огляди листів мають важливе значення для підтримки іміджу редакцій, що плекає зв’язки з аудиторією, формує демократичні орієнтири.

Огляд листів до редакції формує гуманітарне суспільно-політичне, сучасне економічне, високо моральне мислення, задовольняє запити аудиторії на прагматичну журналістику.

Отже, огляд листів – це синтетичний аналітичний жанр журналістики співучасті, в якому панорамно, оцінно відтворюється дійсність, інтерпретована в листах читачів, їхні думки, враження, почуття з метою виявлення тенденцій громадської думки, цін-

нісних орієнтирів окремих соціальних груп і їх регулювання, а також маркетингового просування ЗМІ.

Журналістські методи в огляді листів до редакції

Огляд листів до редакції, як і кожний оглядовий жанр, синтезує кілька спеціальних журналістських методів. Та основним є все-таки *оглядовий*, який передбачає панорамне відтворення систематизованих за метою, проблемою, темою листів, що мають часові й просторові рамки, тобто надійшли за певний час і з певної місцевості.

Другим важливим методом, зумовленим предметом відтворення – листами, є *метод листування*. Уривки з листів і цитати, наведені в огляді, містять апеляцію, оцінки, думки їх авторів. Крім того, журналіст вдається до оцінного аналізу листів, тобто використовує ще *метод критики* як оцінки їх контенту.

В огляді листів автор може використовувати індуктивне відтворення, як у кореспонденції, чи дедуктивне, як у статті. Аргументами головної думки є цитати, уривки з листів, що панорамно відтворюють судження, враження, почуття авторів листів, створюючи картину громадської думки.

Види огляду листів

Жанр огляду листів можна диференціювати за кількома ознаками. Зокрема, за рівнем узагальнення фактів і подій огляди листів бувають **інформаційні** й **аналітичні**. Інформаційні огляди листів найчастіше містять розширені зведені дані з кількісними показниками про редакційну пошту за тиждень, місяць, квартал. Найчастіше інформаційні огляди листів – це **статистичні** огляди. Їх подають як врізки, заверстують в кутку полоси, щоб кидалися в очі. Інформаційні огляди листів іноді подають у вигляді добірки уривків з листів. Це так званий **цитатний** огляд листів. Йому може передувати лід або коментар у кінці, переважно, набраний жирним шрифтом.

Аналітичні огляди листів розкривають характер листів, показують основні тенденції, напрямки критики, динаміку громадської думки, дають оцінку поглядам і судженням авторів листів. Особливу увагу аудиторії привертають проблемні огляди листів, в яких аналізують лише листи, що містять гостру соціальну проблему. Вони виявляють причини проблеми, настрої, думки, наміри, орієнтири авторів листів.

За тематикою інформаційні й аналітичні огляди листів поділяють на **загальні** й **тематичні** [1; 131]. Загальні огляди листів піднімають кілька тем в одному матеріалі. Тематичні огляди листів панорамно висвітлюють якусь одну соціально важливу тему. Їх здебільшого готують у спеціалізованих на якійсь тематиці відділах.

За часовими рамками надходження листів до редакції бувають **тижневі**, **місячні**, **квартальні**, **піврічні** і **річні** огляди листів. Періодичність оглядів листів залежить від періодичності видання чи передачі, її популярності і систематичної обробки листів, написання їх оглядів. Довготривалі огляди листів – переважно статистичні.

Іноді сенсаційні, цікаві матеріали, передачі викликають багато відгуків читачів, слухачів і телеглядачів (такі листи ще називають “вторинною поштою”) [5; 21–25].

За реакцією аудиторії на журналістські матеріали бувають **огляди листів-відгуків**, **огляди листів-заяв**. Щоб відповісти вдячній аудиторії, підтримати її інтерес, журна-

лісти на основі листів-відгуків пишуть **огляди-відгуки**. Огляди листів-заяв звучать у концертах-вітаннях на радіо й телебаченні.

Для редакції дуже важливо розширювати “географію” розповсюдження свого видання. Тому для підвищення читацького інтересу у певній місцевості публікують огляди листів звідти. Це можуть бути огляди листів з району, міста, області, краю.

Сьогодні редакції газет і журналів як маркетинговий хід для збільшення тиражу свого видання проводять різні конкурси, рейтинги читацьких симпатій, розраховані на листи-відповіді або листи-питання, на основі яких пишуть огляди листів до редакції. Такі листи, спровоковані редакцією, обов’язково використовують в оглядах листів, що ще більше популяризує видання. Отже, можна виділити **огляди листів-відповідей** і **огляди листів-запитань**. Саме за ознаками запитань-відповідей сортують листи різних конкурсних матеріалів.

Робота над оглядом листів

На перший погляд, здається, що написати огляд листів легко і швидко. Але насправді це кропітка, аналітична, організаційна й творча робота, що має свої підводні рифи на всіх етапах: перевірки листів, їх аналізу, осмислення й відтворення. Тому журналіст повинен вміти працювати з листами до редакції, репліками на форумах, читати між рядками, розуміти інтереси, причини й сподівання авторів листів. Аналіз традиційної чи електронної пошти є основою оглядів листів, допомагає знайти актуальну соціальну проблему, що може стати основною в тематичному огляді листів.

Досвідчений журналіст бачить читацький лист чи репліку на форумі у перспективі – на газетній полосі, в передачі, програмі, в ансамблі подібних йому читацьких виступів, у зіткненні думок. Важливо передбачити наслідки публікації листа в огляді листів, без помилки вибрати один із варіантів його використання (побіжне згадування, цитування думок автора як типових для багатьох листів), для чого необхідно мати не лише життєвий досвід, знання, а й розвинуту інтуїцію, журналістське чуття, професійну майстерність.

Після прочитання листів важливо їх осмислити, визначити їх види, теми, проблеми, соціальний статус авторів, інтереси, для чого листи сортують відповідно до потреб. На основі аналізу й осмислення листів журналіст ставить конкретну мету, завдання, робить вибір жанру і відбір листів для матеріалу.

Наступний важливий етап роботи – перевірка відібраних для огляду листів за певний період, зустріч з авторами, телефонні розмови з метою уточнення інформації. Можна доручити перевірити листа власкору, послати запит в установу, де працює автор. Далі варто ознайомитися з оригіналами документів, про які йдеться в листах і які будуть згадані або цитовані в огляді листів.

Використовуючи листи, треба пам’ятати ст. 25 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, де зазначено, що “допускається скорочення і редагування листів, не змінюючи змісту листа”.

Після прискіпливої перевірки відібраних листів журналіст знову їх перечитує, щоб осмислити й створити остаточну концепцію огляду листів, композицію. Деякі

оглядачі пишуть план майбутнього матеріалу, фіксують цитати, уривки з читацьких листів, головну ідею огляду листів. Дуже важливо обдумати аргументацію головної ідеї за допомогою цитат, уривків з листів.

В огляді листів автор може сам прокоментувати листи або для піднесення авторитету видання звернутися до компетентних осіб – учених, фахівців, експертів.

Сучасні журналісти можуть використовуючи для написання оглядів листів нові оперативні Інтернет-технології, оглядати електронні листи, думки на форумах, блогах, чим сприятимуть ефективній партиципаторній комунікації, знанню інформаційних потреб, запитів аудиторії й підноситимуть конкурентоздатність свого ЗМІ.

Список використаної літератури

1. Вартанов Г. Письма трудящихся – действенный резерв творческих поисков / Г. Вартанов // Эффективность журналистской строки. – К., 1987. – С. 131.
2. Григораш Д. С. Журналистика в терминах і виразах / Д. С. Григораш. – Львів, 1974. – С. 147.
3. Жанры советской газеты. – М., 1972. – С. 272–276.
4. Морозова Е. И. Специфика партиципаторной коммуникации в региональных деловых изданиях: автореф. дис. канд. филол. наук. / Е. И. Морозова. – Челябинск, 2011. – С. 4.
5. Прохоров Е. П. Обзорение / Е. П. Прохоров // Жанры советской газеты. – М., 1972. – С. 273.
6. Работа с письмами в редакции. – М., 1991. – С. 21–65.
7. Черепанов М. С. Жанры публицистики и их особенности / М. С. Черепанов // Жанры советской газеты. – М., 1972. – С. 13–17.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.14

Прийнята до друку 27.11.14

OVERVIEW LETTERS AS A GENRE OF PARTICIPATORY JOURNALISM

Olena Kuznetsova

*National University “Lviv Polytechnic”,
Stepana Banderu Str., 12, 79013, Lviv, Ukraine*

The article discloses the currency and meaning of the reviews of letters to media editorial board in terms of information warfare when persistent dialogue between media and its audience is one of the means of relieving tension in the society, solving social problems and bringing up civil activity.

The article clarifies the definition of the review of letters to the editorial board as genre, its subject, purpose, functions, peculiarities, aim, types, methods of creation and reproduction of modern reviews of letters as a genre of participatory journalism when journalists and the audience together take part in creation of content: the media news come to the audience, and recipients send traditional or electronic letters and comments to the editorial board which uses it in the reviews.

The article also shows how to use the review of letters to media editorial board advantageously and effectively for the feedback from the audience and for the growth of popularity, ratings and circulation of the particular media.

Key words: review of letters to the editorial board, types of letter reviews, participatory journalism, panning.